

Muzeum dýmek v Proseči

Materiál mapující vývoj Muzea dýmek v Proseči zejména od roku 2007 po současnost a předkládá možnosti dalšího směřování a rozvoje tohoto dlouhodobého projektu. Stanoviska a návrhy zde obsažené představují převážně subjektivní pohled autora materiálu.

Stručný popis vývoje muzea do současné podoby

Muzeum dýmek v Proseči sídlí v historickém roubeném domku čp. 61 na náměstí. Jde o stavení s roubenou světnicí průčelím orientovanou směrem do náměstí, zvenku doplněné podsíní na třech dřevěných sloupech, stavba je krytá dřevěným šindelem. Tato zástavba byla charakteristická pro městečko Proseč, dům je posledním zachovalým exemplářem, ostatní domy byly postupně nahrazeny zděnými staveními. Na roubenou světnici navazuje kamenná část se zachovalou černou kuchyní a klenutou komorou, a další hospodářské budovy.

Původní tzv. Pamětní síň, umístěná ve zmíněné světnici a zahrnující černou kuchyň a komoru, byla zřízena na začátku 60. let. Tato expozice, ač pochopitelně poznamenána dobovým politickým výkladem dějin a estetikou, tvořila vcelku sympatickou směs všeho podstatného z Prosečska a fungovala po několik desetiletí.

V roce 2007 bylo rozhodnuto o novém uspořádání a rozšíření muzea. Původně používané prostory v domě čp.61 byly zrekonstruovány a doplněny novými osvětlenými vitrínami, respektujícími interier roubené místnosti. Tyto místnosti byly využity pro instalování sbírkových předmětů převážně lokálního národopisného charakteru (nábytek a vybavení domácnosti, keramické předměty používané při vaření a uchovávání potravin, černá kuchyně, výšivky a oděvy- na prosečsku se tkalo a vyšívalo, sklářské výrobky z huti na Posekanci, apod.) Také jsou zde připomenuty osobnosti spjaté s minulostí Proseče (spisovatelka Teréza Nováková, sklářský výtvarník a architekt Alois Metelák, spisovatelé Thomas a Heinrich Mannové a další). Podstatná část vystavených předmětů byla převzata z pamětní síně, podařilo se je ale doplnit o řadu dalších věcí získaných od občanů Proseče, většinou darovaných na základě výzev nebo pomocí osobních kontaktů.

Dále se v rámci rekonstrukce podařilo rozšířit muzeum o přilehlé hospodářské budovy bývalé cementárny a tím vznikly prostory pro nově vytvořenou expozici dýmek, pro informační centrum a nezbytné zázemí. Současně proběhla úprava dvora do nynější podoby, vybouráním nepoužívaných přístaveb, vyrovnáním a vydlážděním plochy dvora byl umožněn vstup návštěvníků vchodem z náměstí.

Expozice dýmek prezentuje poměrně unikátní kolekci těchto předmětů od různých prosečských výrobců, časově zahrnuje období od konce 19. století po současnost. Dýmky byly zaevidovány do majetku obce v 60. letech panem Tomáškem, ze záznamů není možné zjistit, zda byly zakoupeny, nebo pro obec získány formou daru. Pro novou expozici byla tato hodnotná sbírka doplněna dalšími předměty získanými od občanů naší obce, mimo jiné také kolekcí současných výrobků firmy BPK.

Podstatné pro novou expozici bylo technické a vizuální řešení vitrín na dýmky tak, aby návštěvníci mohli jednotlivé kousky vidět zblízka a při dostatečném osvětlení. Byla zvolena koncepce vitríny s vnitřním osvětlením a šikmo vsazeným ochranným sklem, aby se odstranil negativní efekt vlastního odrazu při prohlížení. Architektonické uspořádání pracuje s kontrastem hrubých kamenných stěn v tmavých barvách v protikladu k prosvětleným vitrínám s dýmky s hrou drobných detailů zdobení a odlesků kování.

Od roku 2008 je prosečské muzeum otevřeno po dobu turistické sezóny od května do konce září každý den, v dřívější době bylo přístupné pouze na vyžádání nebo po předchozím objednání.

Na architektonickém řešení expozice a informačního centra se podíleli ing. Michal Háp, ing. Martin Novák a Mgr. A. Marek Rejent.

Uspořádání a úprava národopisné části : Věra Stoklasová, p. Kučerová, Eva Rejentová, Marek Rejent a další spolupracovníci.

Expozice dýmek, současná podoba

***Snímek vlevo: maketa vitríny během vývoje v prázdném prostoru budoucí expozice
Snímek vpravo: detail vitríny, viditelné je šikmé sklo a zdroj světla ve stěně***

Původní podoba pamětní síně, částečně vyklizeno, v rohu panely z 60. let

Snímek nahoře: nové prosvětlené vitríny v národopisné části muzea, dole „kuchyňský kout“

Provoz a další rozvoj muzea

Snažíme se o postupné zdokonalování provozu muzea a vylepšování jeho podoby. Jde hlavně o to, konzervovat a preventivně ošetřovat sbírkové předměty s přihlédnutím k významu jednotlivých kusů pro muzeum. Preferujeme například restaurování a zprovoznění šlapacího soustruhu pro případné praktické ukázky soustružení v rámci Dne řemesel, stejně tak chceme výhledově uvést do chodu kolovraty.

V současnosti prováděné kroky jsou následující:

Na rok 2011 byla podána žádost o grant na Pardubický kraj na restaurování několika kusů historického nábytku, na opravu dýmkařského šlapacího soustruhu, na pořízení nových figurín na oděvy a další opravy inventáře..

V roce 2010 byly odborně opraveny a konzervovány 2 skříně z 19. stol.

Další náměty na rozvoj muzea a směřování grantových žádostí v příštích letech:

Fotodokumentace sbírkových předmětů – kompletně, velmi potřebné

Doplňování, propagace a údržba sbírky dýmek

Pokračovat v dobrých vztazích s p. Kadlecem a získat případně další výrobky do kolekce současné produkce firmy BPK.

Doplnit sbírku o práce současných prosečských výrobců, především od p. Pavla Hápa (originální a poměrně žádané výrobky, v budoucnu velmi hodnotné sbírkové kusy) a také od Stanislava Bati, který používá historickou technologii použití olšového dřeva.

Další průběžné opravy a konzervace inventáře

Z dlouhodobého hlediska je žádoucí provést zevrubnou prohlídku sbírky dýmek, zabývat se detailně každým kusem, pokud je to možné zjistit výrobce a identifikovat materiál, případně rok výroby a další podrobnosti. Poznatky použít při případném aktualizovaném uspořádání sbírky. Rozšířit popis sbírky.

Technické a technologické hledisko: Dýmky jsou v převážně v dobrém stavu, v roce 2008 bylo provedeno ošetření proti plísním. Při prohlídce je třeba provést standartní ošetření proti škůdcům dřeva, prohlédnout a zakonzervovat kování, obnovit povrchovou úpravu dýmek.

Vytvořit publikaci s tematikou dýmkařství na Prosečsku – propagace obce a regionu.

Multimediální expozice

Současný trend v tvorbě expozic spočívá ve vytváření větších tematických celků zaměřených na určité období nebo obor lidské činnosti. Jde o vystižení atmosféry určitého místa, obchodu, dílny s použitím historických předmětů v kontextu odpovídajícího prostředí. Pro návštěvníky našeho muzea by byl velmi atraktivní tento typ expozice zobrazující výrobu dýmek v minulosti dvěma odlišnými způsoby, které byly v Proseči používány.

a) Domácí dílna dýmkaře z „pravěku“ řemesla na prosečsku na sklonku 19. století: šlapací soustruh (draxl) se sadou ručních nástrojů a nářadí, „technologie“ na dobývání olšových pařezů a jejich další zpracování do podoby fajfky. Tyto předměty většinou máme k dispozici. Tento způsob výroby není zřejmě vizuálně zachycen, je však známo, že se pracovalo

podomácku v seknicích, asi podobně, jak to popisuje např. J. Lada ve svých vzpomínkách na dětství. (Jen s tím rozdílem, že u Ladů se ševcovalo.)

b) Pracoviště dýmkařského dělníka v 20. – 40. letech 20. století. Toto období znamenalo v Proseči dobu největšího rozvoje manufakturní sériové produkce dýmek a je charakterizováno mechanizovanou dýmek z dovážené exotické dřeviny bruyer (tento materiál byl u nás poprvé použit v prvním desetiletí 20. století a umožnil sériovou výrobu čibuků). Specifické dobové strojní vybavení, soustruhy poháněny transmisí od parního stroje (tak tomu bylo u např. firmy Kadlec).

To vše doplněno videoprojekcí výrobního postupu od těžení suroviny až po detailní nasnímání řezbování fajfky nebo leštění čibuku.

Využít historický filmový materiál ze 40. let 20. stol. z archivu České televize.

Vytvořit interaktivní program pro návštěvníky.

Vystavit historickou hasičskou techniku.

Zatím nemáme prostory.

Draxl – šlapací soustruh se sadou nástrojů a některé ukázky ručního pasířského nářadí, v současné době nefunkční a ne zcela kompletní

Snímky nahoře : obrábění polotovarů na dýmky, vřetena poháněna plochými řemeny vedenými shora od transmise, hnací hřídele zavěšené pod stropem, plechové závěsné lampy dotvářejí atmosféru výroby ve 40. letech

Snímky dole : ruční zdobení dýmek jemnou řezbou, další jelen je na světě

Výstavní prostor

Nabízí se další kvalitativní krok v oblasti nabídky zážitků pro návštěvníky a obyvatele Proseče, kterým je realizování výstavního prostoru v rámci muzea (nebo v jeho bezprostřední blízkosti) k pořádání krátkodobých výstav během návštěvní sezony. Stálé expozice budou tímto způsobem doplněny o proměnlivou a průběžně aktualizovanou položku, což může povzbudit k opakované návštěvě muzea, města. Dramaturgicky lze také vytvořit protipól převážně řemeslně orientované nabídce muzea a pořádaných akcí a výstavní program orientovat na autorskou tvorbu v nejrůznějších médiích. Mimo letní turistickou sezonu lze dělat tematické výstavy určené především pro místní: Vánoce, Velikonoce...

Architektonicky se celkem osvědčilo vyjít z kvalit nově objeveného prostoru jako takového, propojit jej komunikačně se stávající místnostmi. Pro výstavní sál je klíčové osvětlení a možnost variabilního využití pro výstavy různého zaměření.

Považuji za strategicky vhodné soustředit výstavní aktivity a muzeum do jednoho objektu nebo do objektů situovaných v těsné blízkosti, je to provozně nejjednodušší a logické. Opět platí, že aktuálně nejsou k dispozici vhodné prostory, bližší ohledání terénu však dává šanci prostorově a duchovně expandovat.

Snímek vlevo: pohled na budovu bývalé cementárny, dnes již muzea dýmek, vzadu se tyčí štítová stěna a komín Orlovny, jež je jedním z potencionálních cílů naší expanze

Snímek vpravo: garáž sousedící s muzeem a zadní trakt budov náležejících k Orlovně

Pořádání akcí

Část „popisu projektu“ k žádosti na Pardubický kraj o dotaci na pořádání Dne řemesel :

„Den řemesel“ v Proseči je jednodenní akce pořádaná obcí Proseč ve vnitřních a venkovních prostorách muzea, včetně přilehlé části prosečského náměstí. Dosud byly uspořádány 3 ročníky v letech 2008 až 2010.

Obyvatelstvo Prosečska se po staletí zabývalo kromě zemědělské výroby také řemeslnými pracemi, tkalcovstvím, vyšíváním, barvením látek, bylo zde provozováno sklářské řemeslo a od druhé poloviny 19. století se začalo rozvíjet dýmkařství, které nabylo vrcholu v 20. – 40. letech 20. století. Současně s dýmkařstvím provozovaným původně jako domácí výroba a postupně přerůstajícím v manufakturní sériovou výrobu se rozvinulo pasířské řemeslo jako nezbytná součást dýmkařství a také řezbářství, které napomohlo ke vzniku typických prosečských řezbovaných dýmek. Dýmkařská tradice je v Proseči stále živá, což platí jak v oblasti kontinuálně pokračující tovární produkce dýmek a také v oblasti individuální výroby dýmek a řezbářství.

Záměrem organizátorů je navázat na zmiňované tradiční řemeslné obory, představit řemeslníky a jejich práci návštěvníkům „Dne řemesel“, samozřejmě s možností zakoupení jednotlivých výrobků. Zároveň dochází k zajímavé konfrontaci profesionálních autorů držitelů označení „Nositel tradice lidových řemesel“ s těmi, kteří se svými řemesly zabírají spíše jako volnočasovou aktivitou. Tento malý jarmark je doplněn doprovodným programem ve formě hudebních vystoupení.

Ze zkušenosti z uplynulých ročníků je zřejmé, že „DŘ“ je navštěvován lidmi všech věkových kategorií, úroveň návštěvnosti je velmi vysoká. Poslední ročník přinesl více aktivit zaměřených na děti a mládež, např. malování figurek v rámci výtvarného programu výrobce tradičních krounských hraček Zdeňka Bukáčka, ukázky a osobní vyzkoušení práce na hrnčířském kruhu, zdobení perníčků, vyjížděky na koních.

Další rozvoj naší akce spatřujeme v zlepšení zázemí pro účastníky a organizačního zabezpečení celé akce, jako je zábor části náměstí, stavba stánků a jejich zastřešení, příprava pódia pro vystupující atd. Chceme také rozšířit počet vystupujících, dosáhnout větší žánrové pestrosti a pokrýt programem celý průběh DŘ.

Vítězslav Jehlička a Pavel Háp jako aktivní účastníci Dne řemesel